

Posudek školitele

PhDr. Karel Řeháček:

České menšinové školství v národnostně smíšených oblastech jihozápadu Čech v letech 1880–1945

Předkládaná disertační práce je výsledkem dlouhodobého odborného zájmu a výzkumu PhDr. Karla Řeháčka. Zabývá se vývojem českého menšinového či národního školství v národnostně smíšených oblastech jihozápadu Čech a nejdůležitějšími problémy, které byly s těmito školami a jejich fungováním spojené. Národní školství autor chápe jako základní podmínku existence a rozvoje obou národnostních skupin, tedy Čechů i Němců, která měla v jejich vzájemném soupeření zcela specifické postavení. Práci je tedy možné vnímat nejen jako zásadní a v mnohém průkopnický příspěvek pro dějiny školství, ale rovněž jako součást výzkumu moderního nacionalismu.

Už v úvodu autor prokazuje dostatečnou odbornou erudici, mj. zdůvodněním tématu včetně jeho časového a místního zakotvení, stanovením cíle práce, terminologie, metod, rozbořením a precizním hodnocením využívaných pramenů a literatury. Z hlediska terminologie považují za důležité jasné vymezení pojmů souvisejících s národnostní otázkou, tj. termíny vlastenectví, patriotismus, národovectví či nacionalismus; stejně dobře jsou definovány tzv. obranné spolky (české i německé) a uvedeny jejich příklady. Na první pohled naddimenzované se mohou jevit uváděné metody práce, autor však zřetelně rozlišuje, kterou z nich pro konkrétní část výzkumu využil, a to především s ohledem na pramennou základnu pro jednotlivé kapitoly nebo tematické okruhy.

Práce je členěna nejprve chronologicky, s přihlédnutím k domácím politickým událostem, které vývoj školství a národnostní otázky nutně ovlivnily. Svě opodstatnění má také následující věcné členění, kdy je v samostatné části věnována pozornost vymezenému regionu (tj. jihozápadu Čech) a poté specifickým problémům menšinového či národního školství. Z těch autor uvádí zejména personální zajištění výuky, finanční zázemí, stav školních budov a soupeření o žáky. Zmíněné otázky a způsoby jejich řešení jsou představeny jak v obecné, tak v konkrétní rovině, přičemž autor k dokumentaci svých tvrzení vhodně využívá dobový tisk a prameny osobní provenience.

V kapitole věnované období před rokem 1918 autor charakterizuje legislativní opatření týkající se školství, zdůrazňuje význam říšského zákona z roku 1869, který stál u základů našeho moderního školství. Správně připomíná, že zákon sice umožnil veřejné vzdělávání v rodném jazyce, ale teprve praxe (tedy snahy o zakládání nových veřejných i soukromých

škol) ukázala problémy, které rozvoj národního školství v národnostně smíšených oblastech komplikovaly. Pozornost je dále věnována založení a činnosti Ústřední matici školské (ÚMŠ), která měla až do roku 1918 na zřizování a vydržování národních škol hlavní zásluhu. Kromě tradičních aktivit ÚMŠ je zmíněno organizování prázdninových škol (fakticky jazykový a výukový kurz) pro české děti z míst, kde neexistovaly české veřejné ani soukromé školy. Krizi ÚMŠ pak autor logicky spojuje s válečnými událostmi, které spolku způsobily jak personální, tak finanční potíže.

V následující části práce se autor zabývá dalšími změnami, které přinesla školská legislativa (zákon č. 189/1919 Sb., o školách národních a soukromých ústavech vyučovacích a vychovávacích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku; financování škol ze státního rozpočtu; zřizování inspektorátů veřejných národních škol) a jejichž důsledkem bylo zakládání národních škol v národnostně smíšených oblastech za mnohem výhodnějších podmínek. Všimá si propojení škol s opatrovnami nebo mateřskými školami, které přispívalo ke zlepšování jazykových dovedností žáků. Naproti tomu jen okrajovým, ale přitom zajímavým tématem je umístění českých sirotek z vnitrozemí do národnostně smíšených oblastí. Autor se soustředí také na další vývoj ÚMŠ. Po vzniku Československa se její situace zásadně změnila k lepšímu, při formování národního školství se totiž stala rovnocenným partnerem státu. Spolupráce státu a ÚMŠ, tedy veřejné a soukromé sféry, kterou autor dokládá např. podílem ÚMŠ na stavbě nových školních budov, byla pro rozvoj školství velmi podstatná. Řešení školských záležitostí bylo v poválečných letech organizačně i finančně náročné a význam ÚMŠ autor dokládá mnoha měřitelnými fakty, např. nárůstem počtu škol různého typu (opatrovny, mateřské školy, obecné školy, vyšší střední školy, obchodní akademie, pokračovací školy) v její správě nebo výši poskytovaných stipendií.

V kapitole III autor předkládá důsledky událostí roku 1938 na české národní školství v národnostně smíšených oblastech, a osudy ÚMŠ po roce 1945, resp. 1948. Poté se práce časově vrací do doby před rokem 1918 a pokračuje v chronologickém sledu, zabývá se však už výhradně děním ve sledovaném regionu. Zvolený postup považují za velmi vhodný, autor tak oddělil všeobecné a pro vnímání kontextu nezbytné informace od kapitol, které souvisejí výhradně s národním a menšinovým školstvím jihozápadu Čech. Toto řazení kapitol mu zároveň usnadnilo komparaci celostátního a místního dění v jednotlivých časových etapách.

Stěžejní část práce tvoří události spjaté se školskou politikou v konkrétních lokalitách jihozápadu Čech. Autor dokázal zaznamenat dobovou atmosféru, trvale ovlivněnou a poznamenanou nacionalismem a hospodářskými poměry, ve vazbě na národní a menšinové školy, jejich žáky a učitele. Za velmi cenná pokládám dobová svědectví přímých aktérů, která

dokreslují strohou řeč institucionálních pramenů nebo zákonů. Autorovi se podařilo zkombinovat faktografické, převážně číselné údaje týkající se zakládání a provozu škol s osobními prožitky a vzpomínkami žáků, rodičů, učitelů i představitelů spolků nebo samosprávy. Výsledkem tohoto postupu je všestranný pohled na dobové dění.

Práce přináší řadu zajímavých faktografických údajů, ale v žádném případě ji nelze označit za popisnou. Zjištěné poznatky autor využívá k potvrzení, či naopak vyvrácení svých hypotéz, dokáže fakta třídít, porovnávat, interpretovat i kriticky hodnotit. Za velmi důležitou pokládám schopnost objektivního hodnocení událostí, k tomu napomáhá práce s prameny české i německé provenience.

Disertační práce vychází převážně z doktorandova základního archivního výzkumu, bohatá pramenná základna je doplněna relevantní, řádně citovanou odbornou literaturou. Obsahuje všechny požadované formální náležitosti, je psána kultivovaným jazykem, bez stylistických i jazykových pochybení.

Předkládanou disertační práci jednoznačně doporučuji k obhajobě.

.....
PhDr. Marie Bahenská, Ph.D.

V Praze 7. 9. 2018.